

szembefordul a cseh imperializmussal s Berlin, illetve Budapest felé gravitál. Stribrný horogkeresztesei szektaszzerű csoportoskák, amelyekre a polgárság nem támaszkodhat.

A fasiszta tömegpárt hiánya folytán a koalíciós kormány maga kényszerül átvenni a fasiszmus megvalósítójának szerepét. A csehszlovák belpolitika legutóbbi két évének története minden kétséget kizáróan a parlamenti demokrácia nyílt diktatúrába való átnövésének története. Ezalatt a két esztendő alatt a kormányrendeletek és törvények egész hálózata jött létre, amelyek tudatosan erősítik a központi hatalmat és fokozatosan kikapcsolják a parlamentet. Emellett a cseh polgárság gondosan ügyel a demokratikus külszín megóvására, nehogy a széles szociáldemokrata, nemzeti szocialista és agrár tömegekben korai elégedetlenséget keltsen és így siettesse azok leválását a polgárság uszályáról.

A szeptember folyamán életbelépett felhatalmazási törvény megszemenő gazdasági intézkedések rendeleti úton való életbeléptetésére jogosítja fel a kormányt. Ezt a törvényt annak idején a szó szoros értelmében véve keresztülhajsolták, hogy a londoni világgazdasági konferencia előtt a parlament megkerülésével léptethessék életbe egy sereg vámtétel felemelését. Most egyre gyakrabban beszélnek arról, hogy ezt a törvényt politikai intézkedésekre is ki kell terjeszteni.

A másik nyílt fasiszta előretörés az u. n. pártok feloszlátásáról szóló törvény elfogadása. A cseh polgárság taktikázní kénytelen belső ellentmondásainak örvényében. A demokrácia megvédésének jelszavával lép fel a „jobb és baloldali diktatorikus törekvések” ellen. A jobboldali törekvések elleni harca azonban csak a nemzetiségek polgárságának elszakadási törekvései ellen irányul. Így a pártok feloszlátásáról szóló törvény látszatra az északcsehországi horogkeresztos mozgalom leküzdését intencionálta. Tulajdonképpeni rendeltetése azonban a baloldal leküzdése. Ezen a téren különben már eddig is nagyon sok történt. Betiltották az egész baloldali sajtót. Olyan lapok sem kerültek ezt el, amelyek köztudomásúlag kulturlapok voltak. A kulturszervezeteket is feloszlátják. Az egész baloldali munkásmozgalom föld alá szorítására is meg van már a törvényes alap. A fordulat máról-holnapra bekövetkezhet. — A nemzetiségi politika terén is félreismerhetetlen a regresszív előretörés. A nemzetiségi vidékeken napirenden vannak a monstre tömegpörök. A belpolitika e jobbratolásával gondolja kettévágni a cseh polgárság a válság, a nemzetiségi ellentétek és a revíziós törekvések gordiusi csomóját. Az utolsó tartalékok felvonultatásáról van szó. Sikerülni fog-e, vagy pedig az egyre erősödő antifasiszta áramlat kerül ki a hareból győztesen azt a jövő mutatja meg. Egy kétségtelen. Ennek a politikának sikerült valamennyi koalíciós pártot megnyerni. Fenntartás nélkül engedték magukat befogni a szociáldemokrata pártok is. A „kisebb rossz” politikájának ez a csehszlovák változata azonban a német tapasztalatok után szükségszerűen nagy ellentállást vált ki a párt tömegeiben. Ez az ellenzéki mozgalom, párosulva a középrétegek és a nemzetiségek elégedetlenségével az egész helyzet kulcsa is lehet.

(Pozsony)

Kovács Károly

A HUMANIZMUS ÉS A RACIONALIZMUS ELLEN. A hitlerizmus felszakított minden irracionális erőt Németországban. A német kathäder filozófia, mely még az utolsó évek folyamán is halomszámra gyártotta a filozófia temető értékeit népszerűsítő műveket, levette akadémius köntösét s a hitlerizmus általános szellemromboló hadjárá-

tában garmadával megjelenő könyveivel és könyvecskéivel a humanizmus és a racionalizmus ellen indít rohamot az újnak, eredetinek és lényegesnek mondott irracionálizmus érdekében. Ne beszéljünk arról, hogy a racionalizmus és irracionálizmus szembeállításá valójában csak arra jó, hogy a társadalmi, politikai és szellemi történések valódi játékát s az igazi frontokat leplezze, hanem nézzük meg, hogy miféle meggondolásokat tartalmaznak ezek a frontbavetett könyvek.

Heinrich Forsthoff (Das Ende der humanistischen Illusion. Furche-Verlag, Berlin, 1933.) összehord mindent, amit az új „életformák“ átvilágítására alkalmasnak vél. Forsthoff a világ jelenlegi krízisét ama „humanizmus“ krízisének tartja, amelynek alapelve szerint a történések központi szubjektuma az ember. Ez a görögök által életrhivott humanizmus uralkodik kétezer éve. Eszerint a humanizmus szerint az ember elsősorban gondolkodó lény, (a „gondolkodás előbbre való mint a lét“), a világ maga viszont valami légúres térben történő ész-spekuláció terméke. S mert „magánvaló“ gondolkodó én, amelyen a valóság épül, nincs, hanem csak konkrét én, ezért az egész világ — ebben a gondolatrendszerben — nem egyéb fikciónál; a gondolat problémái „látszat problémák“, fogalmi árnyszerű körvonalak, amiknek nem felel meg semmiféle realitás. Minden tudás így csupasz illúzió. „A valóság nem ismerhető meg csak elismerhető. A létezőket csak a tapasztalás közvetíti“ — mondja H. F. „Kauzális és teleológikus tendenciák és motívumok a valóságban mincenek. S nincsenek értékkülönbségek sem. A gondolkodás formális funkciója az összehasonlításban, a megkülönböztetésben és az elrendezésben merül ki. A megismerésre való igény feladásával a valóság darabokra hull, de korántsem összefüggésnélküli kaoszra, mert számunkra a világ önmagában véve mégis olyan összefüggésekből áll, amiket elismerünk.“ Ilyen összefüggés pl.: a család. A családban a szülők egymáshoz való viszonya s a gyermekek egymásközi viszonya s a szülők és gyermekek kölesönös viszonya: valóság. A rokonság, úgy a természetes, mint a szellemi; a vér, a föld, a nyelv, a nép mind valóságos jellegű összefüggések. A humanizmus és racionalizmus megrontott emberének ezek felé kell megtalálnia a visszavezető utat s ezekben kell beteljesülnie. Azt a humanisztikus „inflációt“ és „illúziót“, amely az élet minden szakaszát áthatotta, radikálisan le kell építeni. Az ember ismét az isteni világuralom objektuma, „az isteni könyörület tárgya“ legyen; „ne ő rendelkezék, hanem ő vele rendelkezzenek“. H. Forsthoff a helyes kiindulásból így érkezik el a mai német diktatura központi követeléséhez. H. Forsthoff mindenesetre ezt a követelést filozófiái, sőt teológiai leplekkel maszkirozza, — e leplek azonban nem patyolatok. Teli tévedésekkel. Alapvető tévedés pl. amikor a görög filozófiát teszi felelőssé a magánvaló, megismerő énért, amit a görögök egyáltalán nem ismertek. Hasonlóan vaskos tévedés, amikor azt mondja, hogy a tudományos szocializmus „a tiszta ész szférájában mozog“, s „a minden ember egyenlőségének elvét“ állítja föl. S mit mondjunk arról, amikor azt állapítja meg, hogy a „humanista“ intellektuelek szellemi existenciája „napjaink munkanélkülieinek külső existenciájával hasonlítható össze. A munkanélküliek az állami munkanélküli biztosítás s a biztosító intézetek révén külső existenciájukban annyira bebiztosítottak, hogy annak a bázisnak a törekenysége, amelyen existenciájuk nyugszik, egyáltalán nem okoz nekik fejfájást, úgy, hogy helyzetük bizonytalanságára és veszélyeztetettségére egyáltalán nem is gondolnak.“ — Viszont ne követeljünk H. F.-tól semmit, hanem vegyük annak, ami. Ekkor viszont felmerül a kérdés, hogy mi marad

meg mint „valóság“ H. F. számára ha majd minden életszakaszt racionális és humanista „illuzió“-nak mond. „Illuzió nélküli valóságnak tekinthetjük azokat a természetes közösségeket, amelyek a vér és a föld alapján nőnek: mint, család, rokonság, törzsi összetartozás, a nyelv és az erkölcs közössége, a nép. Az ezek által a közösségek által létrejött vonatkozások nem racionális természetűek, hanem valóságosak. Ezek a közösségek ezért mint minden valóság, probléma nélküliek.“ H. F. szerint tehát a ráció ellenfogalma az igazi valóság s ennek az „irracionális“ karaktere az, ami annak az új szellemi magatartásnak az alapjául kell, hogy szolgáljon, amit H. F. a humanista megismerés helyére proklamál: az autoritativ hit. Ezzel az autoritativ hitttel természetesen szembe kerül az egész filozófia, Platótól Heideggerig, de szembekerül a weimari alkotmány, a Népszövetség, stb., stb. is s lesz végül a tudákos könyv a tipikus népgyűlési náciszólamok filozófiai igazolása.

Egész más irányból állítja frontba munkáját Edgar Dacqué (Natur und Erlöung. Verlag R. Oldenburg, München, 1933.) a racionalizmus és a mechanisztikus intellektualizmus ellenébe. A könyv négy fejezete négy különböző pontból írja le az új „természetismeret“ fogalmát. A mechanisztikus természettudománnyal szemben, amely a dolgoknak csupán a külsejét ragadja meg, az igazi természetismeret a dolgok külsejét csupán a valódi, „túlann való“ „valóságuk“ hasonlatául, szimbolumául tekinti. Az igazi természetszemlélet E. D. szerint az örök „ősképek“, a dolgok „ideáit“ mézi; az ősképi világot, ahogy az, isten alkotásaként a paradicsomi őállapotban létezett, míg azután a bünbeesés révén az emberrel együtt az egész természet istentől elfordult „démonikus“ állapotába került, amely egészében a megváltásra vár. Ilyen vonatkozásokban persze a természetismeret esetében „nem valamely tudományos vizsgálódásról van szó, hanem valami végső soron belőlünk való közös kikiáltásáról, valami mindannyiunkból belülről jövő, de érthetetlen“ megnyilvánulás hirteléről, amiből azután Edgar Dacqué valamiféle etikát vezet le, ami végeredményben szintén népgyűlési náciszólamok filozófiai síkba való emelése. Hogy a Harmadik Birodalom életmozgásának ellenszenves napjaiban a filozófus a dolgok „belső teréről“, s minden lét „teremtő ősalapjáról“ beszél egy új „élet- és megélési-érzelem“ propagálása érdekében, ez tényleg káprázatosan félrevezető. A középkori kivégzési formákat visszaállító Németország hátterében ilyen kegyes gondolatok virulnak...

(Berlin)

Szeremley László

KISÉRTETEK A NAPON. A Prager Tagblatt törvényszéki rovatában olvassuk „Karl Kraus helyreigazítási pere“ címén a következőket: „A Gegenangriff november 26-i számában „Végszó Karl Krausra“ címen „Arnold“ aláírással cikk jelent meg, mely közli Karl Kraus legutóbbi Fackelben megjelent költeményét. Ebben a cikkben a költemény visszaadása annyiban volt hibás, hogy egy vonatkozó névmás elöl hiányzott a vessző... Karl Kraus prágai ügyvédje, dr. J. Turnovsky révén követelte a következő helyreigazítást: „Helytelen, hogy a vers ötödik sora így hangzik: „Kein Wort das traf“; helyes az, hogy a sor így hangzik: „Kein Wort, das traf“. Az ügyet a törvényszék csak tegnap, a harmadik tárgyalás alkalmával tudta dülöngé vinni... Dr. Turnovsky többek közt kifejtette: „A helyreigazítást közlemény megállapítja, hogy Karl Kraus a Fackel legutolsó oldalán hallgatását úgy éneklé meg, ahogy az az idézet szerint a szóbanforgó költeményben előfordul. Az idézetet, mint olyant, kettőspont és idézőjel tüntette föl,